

Repertoriul jurisprudenței

HOTĂRÂREA CURȚII (Camera a treia)

14 ianuarie 2016*

„Trimitere preliminară — Directiva 92/43/CEE — Articolul 6 alineatele (2)-(4) — Includerea unui sit în lista zonelor de importanță comunitară după autorizarea unui proiect, însă înainte de începerea executării acestuia — Examinarea proiectului ulterior includerii sitului în lista menționată — Cerințe referitoare la această examinare — Consecințele finalizării proiectului pentru alegerea alternativelor”

În cauza C-399/14,

având ca obiect o cerere de decizie preliminară formulată în temeiul articolului 267 TFUE de Bundesverwaltungsgericht (Curtea Administrativă Federală, Germania), prin decizia din 6 martie 2014, primită de Curte la 18 august 2014, în procedura

Grüne Liga Sachsen eV și alții

împotriva

Freistaat Sachsen,

în prezența:

Landeshauptstadt Dresden,

Vertreter des Bundesinteresses beim Bundesverwaltungsgericht

CURTEA (Camera a treia),

compusă din domnul M. Ilešič, președintele Camerei a doua, îndeplinind funcția de președinte al Camerei a treia, doamna C. Toader (raportor) și domnul E. Jarašiūnas, judecători,

avocat general: doamna E. Sharpston,

grefier: domnul M. Aleksejev, administrator,

având în vedere procedura scrisă și în urma ședinței din 17 iunie 2015,

luând în considerare observațiile prezentate:

- pentru Grüne Liga Sachsen eV și alții, de M. Gellermann, Rechtsanwalt;
- pentru Freistaat Sachsen, de F. Fellenberg, Rechtsanwalt;

* Limba de procedură: germana.

— pentru guvernul ceh, de M. Smolek, în calitate de agent;
— pentru Comisia Europeană, de C. Hermes și de G. Wilms, în calitate de agenți,
după ascultarea concluziilor avocatului general în ședința din 24 septembrie 2015,
pronunță prezenta

Hotărâre

- 1 Cererea de decizie preliminară privește interpretarea articolului 6 alineatele (2)-(4) din Directiva 92/43/CEE a Consiliului din 21 mai 1992 privind conservarea habitatelor naturale și a speciilor de faună și floră sălbatică (JO L 206, p. 7, Ediție specială, 15/vol. 2, p. 109, denumită în continuare „Directiva habitate”).
- 2 Această cerere a fost formulată în cadrul unui litigiu între Grüne Liga Sachsen eV (denumită în continuare „Grüne Liga Sachsen”) și alții, pe de o parte, și Freistaat Sachsen (landul Saxonia), pe de altă parte, în legătură cu o decizie de aprobare a planurilor luate de autoritățile acestui land pentru construirea unui pod pe Elba la Dresda (Germania).

Cadrul juridic

Dreptul Uniunii

- 3 Primul considerent al Directivei habitate prevede:

„[...] conservarea, protecția și îmbunătățirea calității mediului, inclusiv conservarea habitatelor naturale și a speciilor de faună și floră sălbatică, sunt obiective comunitare esențiale și de interes general, în conformitate cu articolul [191 TFUE]”.

- 4 Al treilea considerent al acestei directive prevede următoarele:

„[...] scopul său principal fiind să promoveze menținerea biodiversității luând în considerare aspectele economice, sociale, culturale și regionale, prezenta directivă contribuie la atingerea obiectivului mai general al dezvoltării durabile; [...] respectiva menținere a biodiversității presupune uneori menținerea sau chiar încurajarea activităților umane”.

- 5 Articolul 1 din Directiva habitate prevede:

„În sensul prezentei directive:

[...]

(k) *sit de importanță comunitară* [denumit în continuare «SIC»] înseamnă un sit care, în cadrul regiunii sau regiunilor biogeografice cărora le aparține, contribuie în mod semnificativ la menținerea sau readucerea unui habitat din anexa I sau a unei specii din anexa II la un stadiu corespunzător de conservare și, în același timp, la coerența sistemului Natura 2000 menționat la articolul 3, precum și/sau la menținerea diversității biologice a regiunii sau regiunilor biogeografice respective.

[...]

(l) *arie specială de conservare* înseamnă un [SIC] desemnat de către un stat membru prin acte administrative sau clauze contractuale, în care se aplică măsurile de conservare necesare pentru menținerea sau readucerea la un stadiu corespunzător de conservare a habitatelor naturale și/sau a populațiilor din speciile pentru care a fost desemnat respectivul sit;

[...]”

6 Articolul 3 alineatul (1) din directiva menționată prevede:

„Se instituie o rețea ecologică europeană coerentă, care să reunească ariile speciale de conservare, cu denumirea de Natura 2000. Compusă din situri care adăpostesc tipurile de habitate naturale enumerate în anexa I și habitatele speciilor enumerate în anexa II, această rețea permite menținerea sau, după caz, readucerea la un stadiu corespunzător de conservare în aria lor de extindere naturală a tipurilor de habitate naturale și a habitatelor speciilor respective.

[...]”

7 Articolul 4 alineatul (1) primul paragraf din Directiva habitate prevede că statele membre propun lista siturilor menționate în cadrul acestei dispoziții pe baza criteriilor stabilite în anexa III (etapa 1) la această directivă și a informațiilor științifice pertinente.

8 Potrivit articolului 4 alineatul (1) al doilea paragraf din directiva menționată, lista siturilor propuse trebuie transmisă Comisiei Europene în termen de trei ani de la notificarea aceleiași directive, însoțită de informații despre fiecare sit.

9 Potrivit articolului 4 alineatul (2) din Directiva habitate, Comisia stabilește, prin acord cu fiecare stat membru, un proiect de listă a SIC, pornind de la listele întocmite de statele membre și punându-le în evidență pe acelea care adăpostesc unul sau mai multe tipuri de habitate naturale prioritare sau specii prioritare.

10 Articolul 4 alineatul (5) din Directiva habitate are următorul cuprins:

„De îndată ce este inclus în lista menționată la alineatul (2) paragraful al treilea, orice sit este supus dispozițiilor articolului 6 alineatele (2), (3) și (4).”

11 Articolul 6 din această directivă prevede:

„(1) Pentru ariile speciale de conservare, statele membre adoptă măsurile de conservare necesare, inclusiv, după caz, planuri de gestionare adecvate, speciale sau incluse în alte planuri de dezvoltare, precum și actele administrative sau clauzele contractuale adecvate în conformitate cu necesitățile ecologice ale tipurilor de habitate naturale din anexa I sau ale speciilor din anexa II prezente pe teritoriul respectivelor situri.

(2) Statele membre iau măsurile necesare pentru a evita, pe teritoriul ariilor speciale de conservare, deteriorarea habitatelor naturale și a habitatelor speciilor, precum și perturbarea speciilor pentru care au fost desemnate respectivele arii, în măsura în care perturbările respective ar putea fi relevante în sensul obiectivelor prezentei directive.

(3) Orice plan sau proiect care nu are o legătură directă cu sau nu este necesar pentru gestionarea sitului, dar care ar putea afecta în mod semnificativ aria, *per se* sau în combinație cu alte planuri sau proiecte, trebuie supus unei evaluări corespunzătoare a efectelor potențiale asupra sitului, în funcție de obiectivele de conservare ale acestuia din urmă. În funcție de concluziile evaluării respective și în

conformitate cu dispozițiile alineatului (4), autoritățile naționale competente aprobă planul sau proiectul doar după ce au constatat că nu are efecte negative asupra integrității sitului respectiv și, după caz, după ce au consultat opinia publică.

(4) Dacă, în ciuda unui rezultat negativ al evaluării efectelor asupra sitului și în lipsa unei soluții alternative, planul sau proiectul trebuie realizat, cu toate acestea, din motive cruciale de interes public major, inclusiv din rațiuni de ordin social sau economic, statul membru ia toate măsurile compensatorii necesare pentru a proteja coerența globală a sistemului Natura 2000. Statul membru informează Comisia cu privire la măsurile compensatorii adoptate.

În cazul în care situl respectiv adăpostește un tip de habitat natural prioritar și/sau o specie prioritară, singurele considerente care pot fi invocate sunt cele legate de sănătatea sau siguranța publică, de anumite consecințe benefice de importanță majoră pentru mediu sau, ca urmare a avizului Comisiei, de alte motive cruciale de interes public major.”

Dreptul german

12 Articolul 80 din Codul de procedură administrativă (Verwaltungsgerichtsordnung) prevede:

„(1) Opoziția și acțiunea în anulare au efect suspensiv. [...]

(2) Acestea sunt lipsite de efect suspensiv numai

[...]

(3) în celelalte cazuri prevăzute de dreptul federal sau, pentru dreptul regional, de o lege regională [...]

[...]

(5) Instanța sesizată pe fond poate dispune, la cerere, suspendarea totală sau parțială a actului în cazurile prevăzute la alineatul (2) punctele 1-3, [...]

[...]”

13 Articolul 39 din Legea drumurilor a landului Saxonia (Sächsisches Straßengesetz), intitulat „Aprobarea planurilor”, prevede la alineatul 10:

„Acțiunea împotriva deciziei de aprobare a planurilor [...] nu are efect suspensiv.”

14 Articolul 22b alineatele 1-3 din Legea landului Saxonia privind protecția naturii (Sächsisches Naturschutzgesetz), în versiunea sa din 11 octombrie 1994, care transpune articolul 6 alineatele (3) și (4) din Directiva habitate, prevede în esență că, înainte de orice autorizare sau punere în aplicare a unui proiect, este necesar să se efectueze o evaluare adecvată a efectelor acestuia asupra SIC sau a siturilor europene de protecție a păsărilor, având în vedere obiectivele de conservare a acestor situri. Dacă din evaluarea efectelor asupra unui sit prevăzut la articolul 1 prima teză din această lege rezultă că proiectul poate aduce atingeri grave acestui sit în elementele sale esențiale necesare pentru atingerea obiectivelor de conservare sau a obiectivelor de protecție, se interzice realizarea proiectului. Prin derogare, un asemenea proiect nu poate fi autorizat sau executat decât dacă este necesar pentru motive cruciale de interes public major, inclusiv de natură socială sau economică, și dacă nu există altă soluție satisfăcătoare care ar permite atingerea rezultatului urmărit de proiect pe un alt sit, fără să provoace daune sau cu daune mai puțin grave.

- 15 În capitolul 3.3, „Ghidul privind aplicarea dispozițiilor referitoare la crearea și la protejarea rețelei ecologice europene Natura 2000” („Arbeitshilfe zur Anwendung der Vorschriften zum Aufbau und Schutz des Europäischen ökologischen Netzes Natura 2000”), pe care autoritățile saxone competente în materie sunt obligate să îl respecte în temeiul Decretului nr. 61-8830.10/6 al ministrului agriculturii și mediului din landul Saxonia din 27 martie 2003, indică:

„În cazul în care proiectele sau planurile pot cauza atingeri grave unor situri potențial vizate de Directiva habitate, este necesar să se aplice, așadar, prin analogie dispozițiile referitoare la evaluarea efectelor și la derogările permise în conformitate cu explicațiile care figurează în capitolele 6 și următoarele. Restricțiunile care rezultă din acestea având în vedere «siturile potențial vizate de Directiva habitate» pot fi înlăturate în condițiile prevăzute la articolul 22b alineatele 3-5 din Legea landului Saxonia privind protecția naturii, în măsura în care protecția provizorie nu poate fi mai strictă decât protecția definitivă. Siturile notificate de landul Saxonia Comisiei Europene sunt considerate situri «potențial vizate de Directiva habitate» până la stabilirea listei comunitare.”

- 16 Prin Decretul nr. 62-8830.10-6 din 12 mai 2003, ministrul agriculturii și mediului din landul Saxonia a declarat că obiectivele de conservare provizorii ale SIC propuse în conformitate cu Directiva habitate stabilite de Serviciul landului Saxonia pentru mediu și geologie (Sächsisches Landesamt für Umwelt und Geologie) au caracter obligatoriu. Acest decret, care se adresa în special autorității însărcinate cu aprobarea planurilor de construire a podului numit „Waldschlößchenbrücke”, precizează:

„De aici înainte, prezentele obiective de conservare «provizorii» sunt declarate obligatorii din dorința de previzibilitate”.

Litigiul principal și întrebările preliminare

- 17 La 25 februarie 2004, prezidiul guvernamental Dresda (Regierungspräsidium Dresden), în prezent Direcția Regională Dresda (Landesdirektion Dresden), care este o autoritate a părâtului din litigiul principal, a aprobat planurile pentru construirea podului rutier Waldschlößchenbrücke peste pajiștile de pe malul Elbei (Elbauen) și peste Elba la nivelul centrului orașului Dresda.
- 18 Decizia de aprobare a planurilor menționate, care era imediat executorie, se întemeia pe un studiu de impact asupra florei, a faunei și a habitatului, din luna ianuarie 2003, referitor la efectele proiectului de construire a podului menționat asupra obiectivelor de protecție și de conservare a sitului numit „valea Elbei între Schöna și Mühlberg” („Elbtal zwischen Schöna und Mühlberg”).
- 19 Efectuând acest studiu, care a stabilit că proiectul de construire în discuție în litigiul principal nu are efecte negative importante sau durabile asupra obiectivelor de preservare a sitului menționat, autoritatea competentă urmărea să se întemeieze pe cerințele articolului 6 alineatele (3) și (4) din Directiva habitate. Potrivit elementelor furnizate de instanța de trimitere, studiul respectiv nu îndeplinea însă cerințele menționate, ci reprezenta doar o evaluare preliminară a pericolelor.
- 20 La 15 aprilie 2004, Grüne Liga Sachsen, care este o asociație de protecție a naturii cu capacitate procesuală, a formulat o acțiune în anularea deciziei de aprobare a planurilor din 25 februarie 2004, care, în temeiul articolului 80 alineatul (2) punctul 3 din Codul de procedură administrativă coroborat cu articolul 39 din Legea drumurilor a landului Saxonia, nu avea efect suspensiv. În paralel cu această acțiune, Grüne Liga Sachsen a formulat o cerere de măsuri provizorii în temeiul articolului 80 alineatul (5) din Codul de procedură administrativă, pentru a împiedica începerea lucrărilor.
- 21 În cursul lunii decembrie 2004, Comisia a inclus situl valea Elbei între Schöna și Mühlberg, ca SIC, în lista prevăzută la articolul 4 din Directiva habitate.

- 22 Printr-un regulament din 19 octombrie 2006, prezidiul guvernamental Dresda a declarat situl menționat, cu excepția părții, situată în centrul orașului Dresda, reprezentând pajiștile de pe malul Elbei, zonă specială de conservare a păsărilor sau a habitatelor acestora.
- 23 Lucrările la podul rutier Waldschlößchenbrücke au început în luna noiembrie 2007, după ce, prin decizia din 12 noiembrie 2007, Sächsisches Oberverwaltungsgericht (Tribunalul Administrativ Superior din landul Saxonia) a respins definitiv cererea de măsuri provizorii formulată de Grüne Liga Sachsen.
- 24 Printr-o decizie de completare și de modificare din 14 octombrie 2008, Direcția Regională Dresda a efectuat o nouă apreciere limitată privind efectele produse de proiectul în discuție în litigiul principal, obiectivul acesteia fiind de a verifica, în primul rând, dacă acest proiect putea afecta situl în cauză în mod semnificativ, în sensul articolului 6 alineatul (3) din Directiva habitate, și, în al doilea rând, dacă erau îndeplinite condițiile unei derogări în temeiul alineatului (4) al aceluiași articol în ceea ce privește efectele negative identificate cu privire la anumite habitate și la anumite specii. Această apreciere a avut drept rezultat autorizarea proiectului menționat prin procedura derogatorie prevăzută la articolul 6 alineatul (4) din directivă, prin intermediul unor măsuri suplimentare.
- 25 Printr-o hotărâre din 15 decembrie 2011, Sächsisches Oberverwaltungsgericht (Tribunalul Administrativ Superior din landul Saxonia) a respins acțiunea în anulare formulată de Grüne Liga Sachsen la 15 aprilie 2004.
- 26 Asociația menționată a formulat recurs în fața Bundesverwaltungsgericht (Curtea Administrativă Federală).
- 27 În cursul anului 2013, lucrările de construire a podului menționat au fost finalizate. Acesta din urmă a fost deschis traficului în același an.
- 28 Instanța de trimitere consideră în esență că judecarea cauzei cu care este sesizată presupune în prealabil să se răspundă la întrebarea în ce condiții un proiect care a fost autorizat înaintea includerii sitului în cauză în lista SIC trebuie să facă obiectul unei reexaminări ulterioare a efectelor sale, în conformitate cu articolul 6 alineatul (2) din Directiva habitate, și ce criterii trebuie aplicate în acest sens. Ea arată că aceste precizări îi sunt necesare pentru a verifica legalitatea procedurii suplimentare efectuate în cursul anului 2008.
- 29 În aceste condiții, Bundesverwaltungsgericht (Curtea Administrativă Federală) a decis să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarele întrebări preliminare:
- „1) Articolul 6 alineatul (2) din Directiva habitate trebuie interpretat în sensul că un proiect de construire a unui pod, care nu are legătură directă cu gestionarea unui sit și care a fost aprobat înainte de includerea acestuia în lista SIC, trebuie să fie supus unei reevaluări a efectelor potențiale asupra sitului înainte de executarea sa în cazul în care includerea sitului în listă a avut loc după acordarea aprobării, dar înainte de începerea executării proiectului, iar înainte de aprobare s-a efectuat numai o evaluare preliminară a riscurilor?
- 2) În cazul unui răspuns afirmativ la prima întrebare:
- Cu ocazia examinării ulterioare, autoritatea națională trebuie să respecte cerințele articolului 6 alineatele (3) și (4) din Directiva habitate și în cazul în care, ca măsură de precauție, a avut în vedere aceste cerințe la evaluarea preliminară a riscurilor?

- 3) În cazul unui răspuns afirmativ la prima întrebare și al unui răspuns negativ la a doua întrebare:

Ce condiții trebuie impuse potrivit articolului 6 alineatul (2) din Directiva habitate în privința unei examinări ulterioare a aprobării date unui proiect și la ce moment trebuie să se raporteze examinarea?

- 4) În cadrul unei proceduri suplimentare, care urmărește îndreptarea unei erori constatate în privința unei examinări ulterioare potrivit articolului 6 alineatul (2) din Directiva habitate sau a unei evaluări a efectelor potențiale asupra sitului potrivit articolului 6 alineatul (3) din Directiva habitate, trebuie să se țină seama, prin modificarea criteriilor de evaluare, de faptul că construcția a fost finalizată și este dată în folosință, deoarece decizia de aprobare a planului este de imediată aplicare, iar procedura privind măsurile provizorii a fost respinsă fără posibilitate de recurs? Acest lucru este valabil și în privința evaluării ulterioare a soluțiilor alternative, necesară în cadrul unei decizii întemeiate pe articolul 6 alineatul (3) din Directiva habitate?”

Cu privire la întrebările preliminare

Cu privire la prima întrebare

- 30 Prin intermediul primei întrebări, instanța de trimitere solicită, în esență, să se stabilească dacă articolul 6 alineatul (2) din Directiva habitate trebuie interpretat în sensul că un plan sau un proiect care nu are legătură directă cu gestionarea unui sit sau nu este necesar pentru aceasta și care a fost autorizat, în urma unui studiu care nu întrunește cerințele articolului 6 alineatul (3) din această directivă, înainte de includerea sitului în discuție pe lista SIC trebuie să fie supus de către autoritățile competente unei examinări ulterioare a efectelor sale asupra acestui sit înainte de a fi executat.
- 31 Pentru a da un răspuns util instanței de trimitere, este necesar să se verifice, în primul rând, dacă articolul 6 alineatul (2) din Directiva habitate este aplicabil faptelor din litigiul principal. În al doilea rând, este necesar să se examineze dacă, pe baza acestei dispoziții, poate exista obligația de a efectua o examinare ulterioară a efectelor asupra sitului respectiv ale unui proiect precum cel în discuție în litigiul principal.
- 32 Potrivit articolului 4 alineatul (5) din Directiva habitate, astfel cum este interpretat de Curte, măsurile de protecție prevăzute la articolul 6 alineatele (2)-(4) din această directivă nu se impun decât în ceea ce privește siturile care, în conformitate cu articolul 4 alineatul (2) al treilea paragraf din directiva menționată, sunt incluse în lista siturilor selecționate ca SIC, stabilită de Comisie potrivit procedurii prevăzute la articolul 21 din aceeași directivă (Hotărârea Dragaggi și alții, C-117/03, EU:C:2005:16, punctul 25, precum și Hotărârea Bund Naturschutz in Bayern și alții, C-244/05, EU:C:2006:579, punctul 36).
- 33 Curtea a statuat însă că, chiar dacă un proiect a fost autorizat înainte ca regimul de protecție prevăzut de Directiva habitate să devină aplicabil sitului în discuție și, prin urmare, un asemenea proiect nu era supus normelor privitoare la procedura de evaluare prealabilă potrivit articolului 6 alineatul (3) din această directivă, în cazul executării unui astfel de proiect, sunt aplicabile dispozițiile articolului 6 alineatul (2) din directiva menționată (a se vedea în acest sens Hotărârea Stadt Papenburg, C-226/08, EU:C:2010:10, punctele 48 și 49, precum și Hotărârea Comisia/Spania, C-404/09, EU:C:2011:768, punctele 124 și 125).

- 34 În speță, din cronologia faptelor din litigiul principal rezultă că construirea podului Waldschlößchenbrücke s-a desfășurat între anii 2007 și 2013, și anume după includerea sitului în cauză pe lista SIC în luna decembrie 2004. Ținând seama de jurisprudența citată la punctele 32 și 33 din prezenta hotărâre, este necesar să se deducă faptul că executarea acestui proiect intră, după această includere, sub incidența articolului 6 alineatul (2) din Directiva habitate.
- 35 În ceea ce privește aspectul dacă articolul 6 alineatul (2) din Directiva habitate impune o obligație de reexaminare a efectelor unui plan sau ale unui proiect, precum cel în discuție în litigiul principal, care a fost aprobat înainte de includerea sitului în cauză pe lista SIC, pe baza unui studiu preliminar privind pericolele neconform cu cerințele articolului 6 alineatul (3) din această directivă, este necesar să se constate că o asemenea obligație nu poate fi dedusă în mod neîndoielnic din textul articolului 6 alineatul (2) menționat.
- 36 Astfel, spre deosebire de articolul 6 alineatul (3) din Directiva habitate, care instituie, prin formularea sa, o procedură prin care se urmărește garantarea, prin intermediul unui control prealabil, a faptului că un plan sau un proiect care nu are legătură directă cu gestionarea sitului vizat sau care nu este necesar în vederea acesteia, dar îl poate afecta în mod semnificativ nu este autorizat decât în măsura în care nu aduce atingere integrității sitului (a se vedea în acest sens Hotărârea Sweetman și alții, C-258/11, EU:C:2013:220, punctul 28, precum și jurisprudența citată), articolul 6 alineatul (2) din această directivă nu prevede în mod expres măsuri precise de protecție precum o obligație de examinare sau de reexaminare a efectelor unui plan sau ale unui proiect asupra habitatelor naturale și a speciilor.
- 37 Această dispoziție stabilește o obligație de protecție generală privind luarea de măsuri de protecție adecvate pentru a evita o deteriorare, precum și perturbări care ar putea avea efecte semnificative în raport cu obiectivele acestei directive (a se vedea în acest sens Hotărârea Waddenvereniging și Vogelbeschermingsvereniging, C-127/02, EU:C:2004:482, punctul 38, Hotărârea Comisia/Italia, C-304/05, EU:C:2007:532, punctul 92, precum și Hotărârea Sweetman și alții, C-258/11, EU:C:2013:220, punctul 33). Astfel cum a arătat avocatul general la punctul 43 din concluzii, această obligație are caracter permanent.
- 38 În ceea ce privește proiectele care nu întrunesc cerințele ce rezultă din articolul 6 alineatul (3) din Directiva habitate, Curtea a statuat deja că o obligație de a efectua o examinare ulterioară a efectelor planurilor sau proiectelor existente asupra sitului în cauză se poate întemeia pe articolul 6 alineatul (2) din această directivă (a se vedea în acest sens Hotărârea Comisia/Regatul Unit, C-6/04, EU:C:2005:626, punctele 57 și 58).
- 39 Cu toate acestea, astfel cum a arătat avocatul general la punctele 48 și 49 din concluzii, nu poate exista o obligație absolută de a efectua o asemenea examinare ulterioară.
- 40 Astfel, termenii „măsuri adecvate” din cuprinsul articolului 6 alineatul (2) din Directiva habitate implică faptul că statele membre se bucură de o marjă de apreciere la aplicarea acestei dispoziții.
- 41 Trebuie amintit însă că o activitate nu este conformă cu articolul 6 alineatul (2) din Directiva habitate decât în cazul în care se garantează că nu duce la apariția niciunei perturbări susceptibile să afecteze în mod semnificativ obiectivele acestei directive, în special obiectivele de conservare urmărite de aceasta (Hotărârea Comisia/Spania, C-404/09, EU:C:2011:768, punctul 126 și jurisprudența citată).
- 42 Curtea a statuat de asemenea că însăși existența unei probabilități sau a unui risc ca o activitate economică pe unui sit protejat să provoace perturbări semnificative pentru o specie este de natură să constituie o încălcare a articolului 6 alineatul (2) din Directiva habitate, fără a fi necesar să se dovedească existența unei legături de cauzalitate între această activitate și perturbarea semnificativă produsă speciei protejate (a se vedea în acest sens Hotărârea Comisia/Spania, C-404/09, EU:C:2011:768, punctul 142 și jurisprudența citată).

- 43 În consecință, executarea unui proiect care poate afecta situl în cauză în mod semnificativ și care nu este supus, înainte de a fi autorizat, unei evaluări conforme cu cerințele articolului 6 alineatul (3) din Directiva habitate nu poate fi continuată după includerea acestui sit pe lista SIC decât cu condiția excluderii probabilității sau a riscului de deteriorare a habitatelor sau de perturbări care afectează speciile și care pot avea un efect semnificativ în raport cu obiectivele acestei directive.
- 44 Atunci când o asemenea probabilitate sau un asemenea risc se pot manifesta întrucât nu s-a efectuat, ca „măsură necesară”, în sensul articolului 6 alineatul (2) din Directiva habitate, o examinare ulterioară a efectelor unui plan sau ale unui proiect asupra sitului în cauză pe baza celor mai relevante cunoștințe științifice, obligația de protecție generală despre care se face mențiune la punctul 37 din prezenta hotărâre constă într-o obligație de efectuare a acestei examinări.
- 45 Revine instanței naționale sarcina să verifice, pe baza elementelor de care dispune și pe care este singura în măsură să le aprecieze, dacă o nouă evaluare a unui plan sau a unui proiect care poate afecta un SIC constituie singura măsură necesară, în sensul articolului 6 alineatul (2) din Directiva habitate, pentru a evita probabilitatea sau riscul de deteriorare a habitatelor sau de perturbări care afectează speciile și care pot avea un efect semnificativ în raport cu obiectivele acestei directive.
- 46 Având în vedere considerațiile care precedă, este necesar să se răspundă la prima întrebare că articolul 6 alineatul (2) din Directiva habitate trebuie interpretat în sensul că un plan sau un proiect care nu are legătură directă cu gestionarea unui sit sau nu este necesar pentru aceasta și care a fost autorizat, în urma unui studiu care nu întrunește cerințele articolului 6 alineatul (3) din această directivă, înainte de includerea sitului în discuție pe lista SIC trebuie să fie suspus de către autoritățile competente unei examinări ulterioare a efectelor sale asupra acestui sit dacă această examinare constituie singura măsură necesară pentru a evita ca executarea planului sau a proiectului menționat să cauzeze o deteriorare sau perturbări care pot avea un efect semnificativ în raport cu obiectivele acestei directive. Revine instanței de trimitere sarcina de a verifica dacă aceste condiții sunt îndeplinite.

Cu privire la a treia întrebare

- 47 Prin intermediul celei de a treia întrebări, care trebuie analizată în al doilea rând, instanța de trimitere solicită, în esență, să se stabilească ce cerințe trebuie să îndeplinească o examinare ulterioară efectuată în temeiul articolului 6 alineatul (2) din Directiva habitate și care privește efectele asupra sitului în cauză ale unui plan sau ale unui proiect a cărui executare a început după includerea acestui sit pe lista SIC. Instanța de trimitere solicită să se stabilească de asemenea la ce dată trebuie să se raporteze această examinare.
- 48 Cu titlu introductiv, trebuie amintit că articolul 6 alineatul (3) din Directiva habitate include principiul precauției și permite prevenirea eficientă a efectelor negative asupra integrității siturilor protejate generate de planurile sau de proiectele vizate. Un criteriu de autorizare mai puțin strict nu poate garanta la fel de eficient realizarea obiectivului de protecție a siturilor urmărită prin dispoziția respectivă (Hotărârea Briels și alții, C-521/12, EU:C:2014:330, punctul 26, precum și jurisprudența citată).
- 49 Potrivit unei jurisprudențe constante, evaluarea corespunzătoare a efectelor unui plan sau ale unui proiect asupra sitului în cauză care trebuie efectuată în temeiul respectivului articol 6 alineatul (3) presupune că trebuie identificate, făcând apel la cele mai relevante cunoștințe științifice în materie, toate aspectele planului sau ale proiectului în discuție care ar putea, *per se* sau în combinație cu alte planuri sau proiecte, să afecteze obiectivele de conservare a sitului respectiv (a se vedea în acest sens Hotărârea Comisia/Franța, C-241/08, EU:C:2010:114, punctul 69, Hotărârea Comisia/Spania, C-404/09, EU:C:2011:768, punctul 99, precum și Hotărârea Nomarchiaki Aftodioikisi Aitolokarnanias și alții, C-43/10, EU:C:2012:560, punctele 112 și 113).

- 50 Evaluarea efectuată în temeiul articolului 6 alineatul (3) din Directiva habitate nu poate, așadar, să prezinte lacune și trebuie să cuprindă constatări și concluzii complete, precise și definitive, de natură să înlăture orice îndoială științifică rezonabilă cu privire la efectele lucrărilor preconizate asupra sitului protejat respectiv (Hotărârea Briels și alții, C-521/12, EU:C:2014:330, punctul 27).
- 51 În schimb, textul articolului 6 alineatul (2) din Directiva habitate nu definește niciun criteriu special pentru punerea în aplicare a măsurilor care trebuie luate în temeiul acestei dispoziții.
- 52 Cu toate acestea, este necesar să se arate că dispozițiile articolului 6 alineatele (2) și (3) din Directiva habitate trebuie interpretate ca un ansamblu coerent în raport cu obiectivele de conservare vizate de această directivă și că aceste dispoziții urmăresc asigurarea aceluiași nivel de protecție a habitatelor naturale și a habitatelor speciilor (a se vedea în acest sens Hotărârea Sweetman și alții, C-258/11, EU:C:2013:220, punctul 32, precum și Hotărârea Briels și alții, C-521/12, EU:C:2014:330, punctul 19).
- 53 Atunci când articolul 6 alineatul (2) din Directiva habitate instituie o obligație de a efectua o examinare ulterioară a efectelor asupra sitului în cauză ale unui plan sau ale unui proiect, o asemenea examinare trebuie să permită autorității competente să garanteze că executarea planului sau a proiectului menționat nu va cauza o deteriorare sau perturbări care pot avea un efect semnificativ în raport cu obiectivele acestei directive.
- 54 În consecință, dacă o examinare ulterioară, pe baza articolului 6 alineatul (2) din Directiva habitate, se va dovedi în speță o „măsură necesară” în sensul acestei dispoziții, această examinare trebuie să definească în mod detaliat ce riscuri de deteriorare sau de perturbări care pot avea un efect semnificativ în sensul dispoziției menționate determină executarea planului sau a proiectului în cauză și trebuie efectuată în conformitate cu cerințele articolului 6 alineatul (3) din această directivă.
- 55 Pe de altă parte, trebuie amintit că, potrivit jurisprudenței Curții, nu este exclus ca un stat membru, prin analogie cu procedura derogatorie prevăzută la articolul 6 alineatul (4) din Directiva habitate, să invoce motive cruciale de interes public major și, dacă sunt îndeplinite, în esență, condițiile prevăzute de această dispoziție, să poată autoriza un plan sau un proiect care altfel ar fi putut fi considerat interzis de alineatul (2) al aceluiași articol (a se vedea în acest sens Hotărârea Comisia/Spania, C-404/09, EU:C:2011:768, punctul 156).
- 56 Or, o examinare care întrunește cerințele articolului 6 alineatul (3) din Directiva habitate este necesară în toate cazurile în care, prin analogie cu articolul 6 alineatul (4) menționat, un proiect incompatibil cu obiectivele de conservare a sitului în cauză trebuie executat pentru motive cruciale de interes public major (a se vedea în acest sens Hotărârea Nomarchiaki Aftodioikisi Aitoloakarnanias și alții, C-43/10, EU:C:2012:560, punctul 114).
- 57 Astfel, articolul 6 alineatul (4) amintit nu este aplicabil decât după ce efectele unui plan sau ale unui proiect au fost analizate în conformitate cu articolul 6 alineatul (3) din Directiva habitate. Într-adevăr, cunoașterea acestor efecte în raport cu obiectivele de conservare referitoare la situl respectiv reprezintă o condiție prealabilă indispensabilă pentru aplicarea articolului 6 alineatul (4) din această directivă, întrucât, în lipsa acestor elemente, nu poate fi evaluată nicio condiție de aplicare a acestei dispoziții derogatorii. Analizarea unor eventuale motive cruciale de interes public major și a existenței unor alternative mai puțin prejudiciabile necesită o evaluare comparativă în raport cu efectele negative produse asupra sitului de planul sau de proiectul avut în vedere. În plus, pentru a determina natura unor eventuale măsuri compensatorii, trebuie identificate cu precizie efectele negative produse asupra sitului respectiv (Hotărârea Solvay și alții, C-182/10, EU:C:2012:82, punctul 74).
- 58 În ceea ce privește data la care trebuie să se raporteze o examinare ulterioară, precum cea menționată la punctul 54 din prezenta hotărâre, trebuie amintit că, potrivit articolului 4 alineatul (5) din Directiva habitate, un sit nu este protejat în temeiul acestei directive decât de la data la care a fost inclus pe lista SIC.

- 59 În consecință, nicio măsură luată pe baza articolului 6 alineatul (2) din această directivă nu se poate raporta la o dată care privește o perioadă în care situl în cauză nu se afla pe lista SIC.
- 60 Pe de altă parte, obiectivul acestei dispoziții nu ar fi atins decât în mod incomplet dacă o asemenea măsură s-ar întemeia pe o stare de conservare a habitatelor și a speciilor care omite sau face abstracție de elemente care au provocat sau pot continua să provoace o deteriorare sau perturbări semnificative după data includerii sitului în cauză pe lista menționată.
- 61 Rezultă că o procedură de examinare ulterioară a unui plan sau a unui proiect care poate afecta situl în cauză în mod semnificativ, devenită necesară în temeiul articolului 6 alineatul (2) din Directiva habitate, trebuie să țină seama de toate elementele existente la data includerii acestui sit pe lista SIC, precum și de toate efectele intervenite sau care pot interveni în urma executării totale sau parțiale a acestui plan sau a acestui proiect pe situl menționat ulterior acestei date.
- 62 Ținând seama de considerațiile care precedă, este necesar să se răspundă la a treia întrebare că articolul 6 alineatul (2) din Directiva habitate trebuie interpretat în sensul că dacă, în împrejurări precum cele din litigiul principal, o examinare ulterioară a efectelor asupra sitului în cauză ale unui plan sau ale unui proiect a cărui executare a început după includerea acestui sit pe lista SIC se dovedește necesară, această examinare trebuie efectuată în conformitate cu cerințele articolului 6 alineatul (3) din această directivă. O asemenea examinare trebuie să țină seama de toate elementele existente la data acestei includeri, precum și de toate efectele intervenite sau care pot interveni în urma executării totale sau parțiale a acestui plan sau a acestui proiect pe situl menționat ulterior acestei date.

Cu privire la a doua întrebare

- 63 Având în vedere răspunsul dat la a treia întrebare, din care rezultă că, în ceea ce privește o examinare ulterioară precum cea din cauza principală, autoritatea administrativă competentă este ținută de cerințele articolului 6 alineatul (3) din Directiva habitate, nu este necesar să se răspundă la a doua întrebare adresată.

Cu privire la a patra întrebare

- 64 Prin intermediul celei de a patra întrebări, instanța de trimitere solicită, în esență, să se stabilească dacă Directiva habitate trebuie interpretată în sensul că, atunci când se realizează o nouă examinare a efectelor asupra sitului în cauză pentru remedierea unor erori constatate privind evaluarea prealabilă efectuată înainte de includerea acestui sit pe lista SIC sau privind examinarea ulterioară în temeiul articolului 6 alineatul (2) din Directiva habitate, deși planul sau proiectul a fost deja executat, cerințele unui control efectuat în cadrul unei asemenea examinări pot fi modificate pentru faptul că decizia de aprobare a acestui plan sau a acestui proiect era direct executorie, că a fost respinsă o cerere de măsuri provizorii și că această decizie de respingere nu mai era supusă căilor de atac.
- 65 Această instanță solicită de asemenea să se stabilească dacă articolul 6 alineatul (4) din Directiva habitate trebuie interpretat în sensul că cerințele controlului efectuat în cadrul examinării soluțiilor alternative pot fi modificate pentru faptul că planul sau proiectul a fost deja executat.
- 66 Astfel cum reiese din motivele deciziei de trimitere, instanța de trimitere consideră că dacă nu ar fi posibil să se țină seama, la o examinare ulterioară a alternativelor, de faptul că podul în discuție în litigiul principal a fost deja construit pe baza unei autorizații, executarea imediată a deciziei de aprobare a acestei lucrări ar presupune nu numai un risc incalculabil pentru lucrarea respectivă și pentru promotorul său, risc care se pare că nu a fost dorit de legiuitor, dar nu s-ar ține cont pe deplin nici de consecințele economice și ecologice legate de realizarea ulterioară a unei alternative. Prin urmare, instanța de trimitere solicită să se stabilească dacă este posibil să fie incluse de asemenea în

examinarea alternativelor costurile, efectele ecologice, în special asupra habitatelor și a speciilor protejate în temeiul Directivei habitate, precum și consecințele economice legate de distrugerea unei lucrări a cărei construire a fost deja permisă și executată.

- 67 În această privință, trebuie amintit, astfel cum reiese din cuprinsul punctului 54 din prezenta hotărâre, că o examinare ulterioară întemeiată pe articolul 6 alineatul (2) din Directiva habitate trebuie să întrunească cerințele articolului 6 alineatul (3) din Directiva habitate.
- 68 Aceste cerințe nu pot fi modificate pentru simplul fapt că lucrarea în cauză a fost construită în temeiul unei decizii de aprobare direct executorii în temeiul dreptului național sau pentru faptul că o cerere de măsuri provizorii în vederea împiedicării începerii lucrărilor astfel autorizate a fost respinsă și că această decizie de respingere nu mai era supusă căilor de atac.
- 69 Astfel, după cum a arătat avocatul general în esență la punctul 64 din concluzii, și ținând seama de obiectivul conservării habitatelor naturale, precum și a faunei și a florei sălbatice amintit în cuprinsul primului considerent al Directivei habitate, efectul util al acesteia din urmă ar fi compromis dacă norme de procedură interne ar putea servi la reducerea necesității de a se conforma cerințelor acestei directive.
- 70 După cum arată Comisia, o nouă examinare a efectelor asupra sitului în cauză ale unui plan sau ale unui proiect deja executat trebuie să ia în considerare ipoteza potrivit căreia riscurile de deteriorare sau de perturbări care pot avea un efect semnificativ, în sensul articolului 6 alineatul (2) din Directiva habitate, s-ar fi produs deja ca urmare a realizării lucrării în cauză. În plus, această examinare trebuie să permită să se stabilească dacă asemenea riscuri se pot concretiza în cazul în care exploatarea acestei lucrări continuă.
- 71 Dacă la o nouă examinare rezultă că construirea sau punerea în funcțiune a podului în discuție în litigiul principal a cauzat deja sau riscă să cauzeze o deteriorare sau perturbări care pot avea un efect semnificativ în raport cu obiectivele Directivei habitate, rămâne totuși posibilitatea, evocată la punctele 55-59 din prezenta hotărâre, de a aplica prin analogie articolul 6 alineatul (4) din această directivă.
- 72 În conformitate cu această din urmă dispoziție, în ipoteza în care, în pofida unui rezultat negativ al evaluării efectuate în conformitate cu articolul 6 alineatul (3) prima teză din Directiva habitate, planul sau proiectul trebuie totuși realizat din motive cruciale de interes public major, inclusiv din rațiuni de ordin social sau economic, și dacă nu există soluții alternative, statul membru în cauză ia toate măsurile compensatorii necesare pentru a proteja coerența globală a sistemului Natura 2000 (Hotărârea Solvay și alții, C-182/10, EU:C:2012:82, punctul 72, precum și jurisprudența citată).
- 73 Cu toate acestea, astfel cum Curtea a statuat în mod repetat, articolul 6 alineatul (4) din Directiva habitate trebuie să facă obiectul unei interpretări stricte, având în vedere că reprezintă o dispoziție derogatorie de la criteriul autorizării prevăzut în a doua teză a alineatului (3) al respectivului articol (Hotărârea Solvay și alții, C-182/10, EU:C:2012:82, punctul 73, precum și jurisprudența citată).
- 74 În ceea ce privește, în speță, examinarea soluțiilor alternative în cadrul unei aplicări prin analogie a articolului 6 alineatul (4) din Directiva habitate, trebuie arătat că în căutarea unei alternative nu se poate face abstracție nici de o eventuală deteriorare și de perturbările produse de construirea și de punerea în funcțiune a lucrării în discuție, nici de eventualele avantaje pe care aceasta le presupune. Astfel, examinarea soluțiilor alternative impune evaluarea comparativă a consecințelor menținerii sau limitării utilizării lucrării în discuție asupra mediului, inclusiv închiderea și chiar demolarea sa, pe de o parte, și a intereselor publice cruciale care au determinat construirea sa, pe de altă parte.
- 75 În ceea ce privește măsurile care pot fi luate în considerare în cadrul examinării alternativelor, inclusiv posibilitatea demolării unei lucrări precum cea în discuție în litigiul principal, este necesar să se arate că dacă o măsură ar urma să determine riscuri de deteriorare sau de perturbări care pot avea un efect

semnificativ, în sensul articolului 6 alineatul (2) din Directiva habitate, o asemenea măsură ar fi, astfel cum a arătat Comisia în ședință, contrară obiectivului acestei dispoziții și, prin urmare, nu ar putea fi considerată drept o soluție alternativă în sensul articolului 6 alineatul (4) din această directivă.

- 76 În aceste condiții, astfel cum a arătat avocatul general la punctul 69 din concluzii, dacă o evaluare comparativă a intereselor și a priorităților conduce la concluzia că este necesară demolarea lucrării deja realizate, orice propunere de demolare trebuie considerată, precum propunerea inițială de construire a acestei lucrări, ca fiind un „plan sau proiect care nu are o legătură directă cu sau nu este necesar pentru gestionarea sitului, dar care ar putea afecta în mod semnificativ aria” în sensul articolului 6 alineatul (3) din Directiva habitate, care trebuie să facă obiectul evaluării impuse de dispoziția menționată înainte de a putea fi realizată.
- 77 În ceea ce privește costul economic al măsurilor care pot fi luate în considerare în cadrul examinării alternativelor, inclusiv demolarea lucrării deja realizate, astfel cum este invocat de instanța de trimitere, este necesar să se arate, la fel cum a procedat avocatul general la punctul 70 din concluzii, că acesta nu prezintă o importanță echivalentă cu obiectivul conservării habitatelor naturale, a faunei și a florei sălbatice urmărit prin Directiva habitate. Astfel, ținând seama de interpretarea strictă a articolului 6 alineatul (4) din această directivă, așa cum este amintită la punctul 73 din prezenta hotărâre, nu se poate admite că numai costul economic al unor asemenea măsuri poate fi determinant în alegerea soluțiilor alternative în temeiul acestei dispoziții.
- 78 Având în vedere considerațiile care precedă, trebuie să se răspundă la a patra întrebare că:
- Directiva habitate trebuie interpretată în sensul că, atunci când se realizează o nouă examinare a efectelor asupra sitului în cauză pentru remedierea unor erori constatate privind evaluarea prealabilă efectuată înainte de includerea acestui sit pe lista SIC sau privind examinarea ulterioară în temeiul articolului 6 alineatul (2) din Directiva habitate, deși planul sau proiectul a fost deja executat, cerințele unui control efectuat în cadrul unei asemenea examinări nu pot fi modificate pentru faptul că decizia de aprobare a acestui plan sau a acestui proiect era direct executorie, că a fost respinsă o cerere de măsuri provizorii și că această decizie de respingere nu mai era supusă căilor de atac. În plus, examinarea menționată trebuie să țină seama de riscurile de deteriorare sau de perturbări care pot avea un efect semnificativ, în sensul articolului 6 alineatul (2) menționat, și care au intervenit eventual ca urmare a realizării planului sau proiectului în discuție;
  - articolul 6 alineatul (4) din Directiva habitate trebuie interpretat în sensul că cerințele controlului efectuat în cadrul examinării soluțiilor alternative nu pot fi modificate pentru faptul că planul sau proiectul a fost deja executat.

Cu privire la cheltuielile de judecată

- 79 Întrucât, în privința părților din litigiul principal, procedura are caracterul unui incident survenit la instanța de trimitere, este de competența acesteia să se pronunțe cu privire la cheltuielile de judecată. Cheltuielile efectuate pentru a prezenta observații Curții, altele decât cele ale părților menționate, nu pot face obiectul unei rambursări.

Pentru aceste motive, Curtea (Camera a treia) declară:

- 1) **Articolul 6 alineatul (2) din Directiva 92/43/CEE a Consiliului din 21 mai 1992 privind conservarea habitatelor naturale și a speciilor de faună și floră sălbatică trebuie interpretat în sensul că un plan sau un proiect care nu are legătură directă cu gestionarea unui sit sau nu este necesar pentru acesta și care a fost autorizat, în urma unui studiu care nu întrunește cerințele articolului 6 alineatul (3) din această directivă, înainte de includerea sitului în discuție pe lista siturilor de importanță comunitară trebuie să fie supus de către**

autoritățile competente unei examinări ulterioare a efectelor sale asupra acestui sit dacă această examinare constituie singura măsură necesară pentru a evita ca executarea planului sau a proiectului menționat să cauzeze o deteriorare sau perturbări care pot avea un efect semnificativ în raport cu obiectivele acestei directive. Revine instanței de trimitere sarcina să verifice dacă aceste condiții sunt îndeplinite.

- 2) Articolul 6 alineatul (2) din Directiva 92/43 trebuie interpretat în sensul că dacă, în împrejurări precum cele din litigiul principal, o examinare ulterioară a efectelor asupra sitului în cauză ale unui plan sau ale unui proiect a cărui executare a început după includerea acestui sit pe lista siturilor de importanță comunitară se dovedește necesară, această examinare trebuie efectuată în conformitate cu cerințele articolului 6 alineatul (3) din această directivă. O asemenea examinare trebuie să țină seama de toate elementele existente la data acestei includeri, precum și de toate efectele intervenite sau care pot interveni în urma executării totale sau parțiale a acestui plan sau a acestui proiect pe situl menționat ulterior acestei date.
- 3) Directiva 92/43 trebuie interpretată în sensul că, atunci când se realizează o nouă examinare a efectelor asupra unui sit pentru remedierea erorilor constatate privind evaluarea prealabilă efectuată înainte de includerea acestui sit pe lista siturilor de importanță comunitară sau privind examinarea ulterioară, în temeiul articolului 6 alineatul (2) din Directiva 92/43, deși planul sau proiectul a fost deja executat, cerințele unui control efectuat în cadrul unei asemenea examinări nu pot fi modificate pentru faptul că decizia de aprobare a acestui plan sau a acestui proiect era direct executorie, că a fost respinsă o cerere de măsuri provizorii și că această decizie de respingere nu mai era supusă căilor de atac. În plus, examinarea menționată trebuie să țină seama de riscurile de deteriorare sau de perturbări care pot avea un efect semnificativ, în sensul articolului 6 alineatul (2) menționat, și care au intervenit eventual ca urmare a realizării planului sau proiectului în discuție.

Articolul 6 alineatul (4) din Directiva 92/43 trebuie interpretat în sensul că cerințele controlului efectuat în cadrul examinării soluțiilor alternative nu pot fi modificate pentru faptul că planul sau proiectul a fost deja executat.

Semnături